

КРИВИЧНОПРАВНА РЕАКЦИЈА НА КОРУПЦИЈУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Драган Јовашевић*
Универзитет у Нишу, Правни факултет

Корупција је безбедносни, политички и социолошки проблем и тешко кривично дело. Ради се, заправо, о више кривичних дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења од стране службеног или одговорног лица са циљем прибављања противправне имовинске користи. Иако се ради о старој друштвеној појави, она је забрањена и противправна делатност појединаца и група за коју су прописане строге казне и друге кривичне санкције. На тај начин је инкриминисано не само давање или примање мита, већ и помагање у подмићивању на било који начин. Управо о појму, елементима, карактеристикама и облицима испољавања кривичних дела корупције и мера друштвене реакције у Републици Србији говори овај рад.

Кључне речи: *мито, корупција, закон, кривично дело, одговорност, казна*

Увод

Кривични законик Републике Србије (КЗ)¹ у глави тридесет трећој под називом: „Кривична дела против службене дужности“ предвиђа корупцијска кривична дела у домаћем правном систему. Ова кривична дела представљају различите облике и видове злоупотребе службеног положаја и јавних овлашћења у вршењу службене дужности од стране службених или одговорних лица као носилаца тих овлашћења којима се наносе теже повреде или теже угрожавање службе.

То значи да се овим инкриминацијама, заправо, настоји да се обезбеди исправност, целисходност, благовременост, ефикасност и законитост у раду државних органа који врше јавна овлашћења и тако очува поверење грађана у правни поредак и правну државу.²

Објект заштите ових кривичних дела јесте службена дужност државних и других органа који врше јавна овлашћења, односно дужност одговорних лица у предузећу, установи или другом субјекту. Али није циљ учинилаца ових кривичних дела да повре-

* Др Драган Јовашевић је редовни професор.

¹ „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

² Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права, Београд, 2011, стр. 489-491.

де или угрозе службену дужност коју врше, већ да на тај начин за себе или другог прибаве какву корист или да нанесу какву штету другом лицу (имовинског или неимовинског карактера) или да теже повреде право другог физичког или правног лица. Истовремено се овим кривичним делима повређују или угрожавају и друге друштвене вредности као што су: слободе и права човека и грађана, имовина, привреда и сл.³

Радња извршења ових кривичних дела се предузима у вршењу службене дужности или у вези са вршењем службене дужности. С обзиром на врсту службене дужности која се крши и нарушава, службена кривична дела се могу поделити на:⁴

- 1) општа и
- 2) посебна дела.

Општа службена кривична дела се могу извршити у свакој службеној дужности од стране носиоца службених овлашћења.

Посебна службена кривична дела се могу извршити само у одређеним врстама и облицима службене дужности (нпр. кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из члана 360. КЗ).

Даље, сва кривична дела ове врсте се деле на:

- 1) права и
- 2) неправна службена дела.

Права службена кривична дела може да изврши само службено лице у вршењу службене дужности или у вези са њом.

Неправа службена кривична дела могу да се изврше у служби и ван ње.

Карактеристике службених кривичних дела

Службеним кривичним делима (кривичним делима против службене дужности) се повређује или угрожава службена дужност у смислу њеног правилног, целисходног, ефикасног и законитог функционисања. Но, нису све овакве повреде прописане као кривична дела, већ само теже повреде, док бројне лакше повреде службене дужности представљају дисциплинске преступе.⁵

Као извршилац ових кривичних дела по правилу се јавља домаће или страном службено или одговорно лице.⁶

Као службено лице у смислу члана 112. став 3. КЗ сматра се: а) лице које у државном органу врши службене дужности, б) изабрано, именовано или постављено лице у државном органу, органу локалне самоуправе или лице које стално или повремено врши службене дужности или службене функције у тим органима, в) јавни бележник, јавни извршитељ и арбитар, као и лице у установи, предузећу или другом субјекту којем је поверено вршење јавних овлашћења, које одлучује о правима, обавезама или интересима физичких или правних лица или о јавном интересу, г) лице коме је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова и д) војно лице.

³ Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, Београд, 2017, стр. 291-293.

⁴ И. Симић, А. Трешњев, Кривични законик са краћим коментаром, Београд, 2010, стр. 251.

⁵ Д. Јовашевић, Коментар Закона о привредним преступима, Београд, 2001, стр. 23-29.

⁶ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, Београд, 2018, стр. 89-91.

Страно службено лице (члан 112. став 4. КЗ) је: а) лице које је члан, функционер или службеник законодавног или извршног органа стране државе, б) лице које је судија, поротник, члан, функционер или службеник суда стране државе или међународног суда, в) лице које је члан, функционер или службеник међународне организације и њених органа и г) лице које је арбитар у страниој или међународној арбитражи.

Одговорним лицем у правном лицу (члан 112. став 5. КЗ) сматра се лице које на основу закона, прописа или овлашћења врши одређене послове управљања, надзора или друге послове из делатности правног лица, као и лице коме је фактички поверено обављање тих послова. Одговорним лицем се сматра и службено лице када су у питању кривична дела код којих је као извршилац означено одговорно лице, а у Законику нису предвиђена у глави о кривичним делима против службене дужности, односно као кривична дела службеног лица.

Код појединих кривичних дела као извршилац се јавља само одређено службено лице – судија, судија поротник, јавни тужилац или његов заменик (кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из члана 360. КЗ).

Код одавања службене тајне из члана 369. КЗ као извршилац се може јавити и лице коме је престало својство службеног лица у време извршења дела.

Но, овде постоје и таква дела која може да изврши свако лице (давање мита из члана 368. КЗ) или лице коме су предмети кривичног дела поверени у служби или на раду (проневера из члана 364. КЗ и послуга из члана 365. КЗ).

У погледу кривице, ова се дела врше са умишљајем. Само једно кривично дело може бити извршено и са нехатом. То је одавање службене тајне (члан 369. КЗ).

Као кривична дела корупције сматрају се следећа службена кривична дела:

- А) злоупотреба службеног положаја – члан 359. КЗ,
- Б) примање мита – члан 367. КЗ и
- В) давање мита – члан 368. КЗ.

У супротстављању овом облику криминалитета у последње време су формиран специјализовани органи полиције, јавно тужилаштво и суд који поступају у складу са Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције.⁷

Злоупотреба службеног положаја

Појам и елементи дела

У члану 359. КЗ је предвиђено опште корупцијско кривично дело под називом: „Злоупотреба службеног положаја“. Ово дело постоји само у оним случајевима ако се у конкретним околностима не могу пронаћи елементи правих кривичних дела корупције. Дело⁸ се састоји у искоришћавању службеног положаја или овлашћења, прекорачењу граница службеног овлашћења или у невршењу службене дужности од стране службеног лица чиме се себи или другом физичком или правном лицу

⁷ „Службени гласник РС“, бр. 94/2016.

⁸ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично (казнено) право, Посебни део, Сарајево, 2005, стр. 102–104.

прибави каква корист или се другоме нанесе каква штета или се теже повреди право другог. Ово је опште и основно службено кривично дело.⁹

Објект заштите је службена дужност, њено исправно, благовремено, целисходно, ефикасно и законито вршење.

Извршилац дела може да буде службено лице, а у погледу кривице потребан је умишљај.

За ово дело је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Облици дела

Кривично дело из члана 359. КЗ се јавља у три облика испољавања. То су:

- 1) искоришћавање службеног положаја,
- 2) прекорачење службеног овлашћења и
- 3) невршење службене дужности¹⁰.

Искоришћавање службеног положаја постоји када службено лице предузима радњу која је истина у оквиру његовог службеног положаја или овлашћења, али то не чини у интересу службе, него да би на тај начин прибавио за себе или за друго физичко или правно лице какву корист (имовинског или неимовинског карактера) или да би другоме нанео какву штету или теже повредио права другог.¹¹

⁹ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Кривично право Републике Српске, Посебни део, Бања Лука, 2017, стр. 290-292.

¹⁰ Д. Јовашевић, Практикум за кривично право, Посебни део, Ниш, 2014, О облицима испољавања кривичних дела у судској пракси: Не може се радити о кривичном делу злоупотребе службеног положаја у помагању у ситуацији када службено лице извршењем неке од алтернативно предвиђених радњи извршења овог дела злоупотребом свог службеног положаја помаже другом лицу које нема својство одговорног или службеног лица (решење Врховног суда Србије Кж. 2430/2005); Да би постојало кривично дело злоупотребе службеног положаја мора да постоји, с једне стране, искоришћавање службеног положаја, прекорачење граница службеног овлашћења или невршење службене дужности и, с друге стране, да се другом лицу прибави противправна имовинска корист. Ако је први услов испуњен, али другом лицу није прибављена корист тада нису остварени сви елементи овог кривичног дела. По оцени суда утврђено је да је окривљени као лекар и начелник хитне медицинске помоћи дао оцену привремене спречености за рад одређеном лицу за одређени период и написао дознаке о тој спречености за рад. Правилно је утврђено да је то урађено ван ингеренције лекара службе хитне помоћи ако је лице коме је окривљени отворио боловање и издао дознаке заиста у том периоду било болесно (пресуда Окружног суда у Чачку Кж. 545/2007).

¹¹ Искоришћавање службеног положаја или овлашћења постоји у следећим случајевима из судске праксе: Када окривљени као одговорно лице у предузећу усмено одобри раднику да не долази на посао, а у одговарајућој документацији предузећа се води да је тај радник долазио на посао за што је уредно примао плату, извршио је злоупотребу службеног положаја (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 933/2005); Припадник полиције који је приликом интервенције одузимања оружја искористио службено овлашћење и себи прибавио корист тако што одузети пиштољ није предао као предмет извршења кривичног дела, већ га је задржао за себе чиме је извршио злоупотребу службеног положаја (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1846/2005); Када је окривљени као шеф возног парка предузећа преузимао гориво на бензинској пумпи у канте, а на отпремницама својим потписом потврђивао пријем горива за службено возило које је у критичном периоду било ван употребе, па себи на тај начин прибави противправну имовинску корист у вредности преузетог горива, извршио је злоупотребу службеног положаја јер је у датој ситуацији имао својство службеног лица (пресуда Окружног суда у Чачку Кж. 115/2006); Припадник саобраћајне полиције који при обављању контроле јавног саобраћаја искористи свој службени положај и прибави себи противправну имовинску корист од 600 динара тако што заустави возача и за саобраћајни прекршај му наплати мандатну казну у износу од 1.200 динара с тим што му изда потврду само на 600 динара, а остатак задржи за себе чини дело злоупотребе службеног положаја (пресуда

Радња извршења је искоришћавање службеног положаја или овлашћења. Она се може испољити као користољубиво¹² (када се за себе или другог прибавља каква корист) или малициозно (када се другоме наноси штета или повреда права) коришћење службеног положаја или овлашћења. Јавља се код тзв. дискреционих овлашћења када службено лице процењује целисходност предузимања неке радње, при чему критеријум за процену целисходности јесте интерес службе, а не неки други интерес. Ово дело постоји и када предузета делатност службеног лица нема карактер службене радње, али је учињена злоупотребом службеног положаја.

Прекорачење службеног овлашћења постоји када службено лице предузима радње изван граница службеног овлашћења чиме прибавља корист за себе или друго физичко или правно лице или другоме наноси какву штету или му теже повређује неко право.¹³

Овај облик дела постоји када учинилац има овлашћење да врши службену дужност, али до одређених граница, под одређеним условима или у поступку који је утврђен законом или другим прописом или наредбом вишег органа, па у свом поступању прекорачује границе тих овлашћења.¹⁴

Неизвршење службене дужности постоји када службено лице свесно и вољно пропушта да изврши службену радњу из оквира свог овлашћења коју је дужно да изврши или када ту радњу врши на такав начин да се не може остварити онај циљ који треба да буде остварен.¹⁵

Окружног суда у Београду Кж. 472/2006); Окривљени је као полицајац искористио службени положај који му је омогућио да уђе у службену просторију полицијске станице, иако није учествовао у вршењу службених радњи преткривичног поступка према осумњиченом, и на молбу осумњиченог је изнео торбицу са новцем из службених просторија које је однео његовој супрузи (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 3553/2006); Окривљени је злоупотребио службени положај када је као полицајац вршећи позорничку делатност примио мобилни телефон за који му је лице које му је предало телефон објаснило да га је непосредно пре тога пронашло, након чега је окривљени тај телефон задржао за себе не сачинивши извештај о пријему телефона и не наводећи га приликом попуњавања налога за извршење службеног задатка након повратка са смене (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 164/2007); Правилно је првостепени суд донео пресуду којом се окривљени као директор предузећа и председник управног одбора ослобађа од оптужбе услед недостатка доказа да је извршио кривично дело злоупотребе службеног положаја када је спроведена неуспела лицитација дела предузећа, а потом је донета одлука управног одбора о продаји дела предузећа непосредном погодбом која је и реализована, па је уследило закључење уговора о продаји тако да је продаја извршена на легитиман начин на основу правилно донете одлуке надлежног органа предузећа (пресуда Врховног суда Србије Кж. 2699/2008).

¹² Окривљени је оглашен кривим због кривичног дела злоупотребе службеног положаја, али се из изреке пресуде не види јасно да ли је имовинска корист прибављена за физичко или правно лице што би определило другу правну квалификацију (пресуда Врховног суда Србије Кзз. 113/2004).

¹³ Окривљени је прекорачењем граница свог службеног овлашћења прибавио себи противправну имовинску корист тако што је као начелник одељења за инспекцијске послове општине у поступку наплате комуналне таксе и накнаде за коришћење грађевинског земљишта лично попуњавао налоге за уплату и при томе је у те налоге уписао број свог рачуна, а не број рачуна општине (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 3331/2006).

¹⁴ Д. Јовашевић, Љ. Митровић, В. Икановић, Коментар Кривичног законика Републике Српске, Бања Лука, 2018, стр. 460-462.

¹⁵ Када полицајац вршећи посао контроле саобраћаја према учеснику у саобраћају који је учинио саобраћајни прекршај не предузме службену радњу – не наплати мандатну казну, односно не поднесе пријаву за учињени саобраћајни прекршај, тиме је извршио кривично дело злоупотребе службеног положаја (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 903/2005); Лекар и медицински техничар запослени у Клиничком центру невршењем своје службене дужности нанели су штету својој здравственој организацији на тај начин што су указали помоћ лицу које је задобило прострелну рану пропутивши да то евидентирају у службеном протоколу и тако извршена услуга није наплаћена (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1543/2005).

За постојање дела је потребно да пропуштањем свих или неких делатности из оквира службене дужности учинилац себи или другом физичком или правном лицу прибави какву корист (имовинску или неимовинску) или другом наноси какву штету или теже повређује право другог.

Тежи облици дела

Злоупотреба службеног положаја као корупцијско кривично дело из члана 359. КЗ има два тежа, квалификована облика испољавања за која Законик прописује строжије кажњавање. Квалификаторну околност у овим случајевима представља висина прибављене имовинске користи за учиниоца дела или неко друго лице или висина проузроковане штете услед предузете радње извршења.¹⁶

Први тежи облик дела постоји када је услед предузете радње извршења основног дела учинилац за себе или друго физичко или правно лице прибавио противправну имовинску корист у износу преко 450.000 динара. Квалификаторна околност је висина прибављене имовинске користи у време предузимања радње према тржишним условима. Та се висина утврђује према тржишним условима у време предузимања радње извршења.

За ово је дело прописана казна затвора од једне до осам година.

Други тежи облик дела постоји када је извршењем основног дела прибављена имовинска корист у висини преко 1.500.000 динара.

За ово је дело закон прописао казну затвора од две до дванаест година.

Примање мита

Појам и елементи дела

„Примање мита је право кривично дело корупције предвиђено у члану 367. КЗ. Дело¹⁷ се састоји у непосредном или посредном захтевању или примању поклона или друге користи или у примању обећања поклона или друге користи од стране

¹⁶ Б. Петровић, Д. Јовашевић, А. Ферхатовић, Кривично право 2, Сарајево, 2016, стр. 156-160.

¹⁷ Радње примања мита подразумевају да је службено лице захтевало или примило поклон. У конкретном случају је окривљени као лекар после прегледа обавестио оштећену да јој је потребна операција ока и то управо на ВМА тражећи за заказивање такве операције 200 Евра које му је оштећена и дала. Овде се поставља питање да ли је заказивање прегледа на ВМА и операције службена радња окривљеног у оквиру његове службене дужности (пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж. 873/2011); Окривљени је извршио примање мита јер је као шеф смене дежурне службе полицијске станице захтевао и примио 200 Евра да у оквиру свог службеног овлашћења не изврши радњу хапшења лица иако је знао да је за њим расписана потрага од стране суда, већ се са њим виђао и контактирао га телефоном, па чак и возио код адвоката (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 6404/2012); Окривљени је захтевао новац да у оквиру свог службеног овлашћења прегледа сина оштећеног и пошто је утврдио да је потребна операција лигамената колена, рекао оштећеном да донесе упут, а да ће операцију обавити преко реда захтевајући износ од 1.200 Евра наводећи да ће у противном његовог сина отпустити из болнице (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 413/2014); Утврђено је да остварена позајмица представља корист за окривљеног јер је исту тражио и добио у једном дану безусловно без прецизирања начина и времена враћања, без камате и признанице, што по оцени суда представља корист која је битан елемент кривичног дела примања мита. У конкретном случају окривљени је у више наврата тражио и примио у виду позајмице корист да у оквиру свог службеног овлашћења не изврши радњу – не сачини предлог да се осуђени премести у затворено одељење окружног затвора иако је за то било основа (пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж. 513/2014).

службеног, страног службеног или одговорног лица да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши, односно да изврши службену радњу коју би морало да изврши или да не изврши службену радњу коју не би смело да изврши, као и у захтевању или примању поклона или друге користи после извршења или неизвршења неке од наведених службених радњи, а у вези са њом.¹⁸

Ово се дело у правној теорији назива пасивно подмићивање.¹⁹

Објект заштите је законито, ефикасно и квалитетно обављање службене дужности, а објект напада су поклон или друга корист. Поклон је свака имовинска вредност у смислу покретне или непокретне ствари која се даје без адекватне противнакнаде (доброчина делатност). Друга корист може бити остваривање било какве имовинске и неимовинске погодности, повлашћеног положаја или привилегије.

Извршилац дела може да буде службено или страном службено лице, као и одговорно лице у установи или другом субјекту који не обавља привредну делатност. Ово дело може да изврши и лице коме је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова.

У погледу кривице потребан је умишљај.

Облици дела

Примање мита као кривично дело из члана 367. КЗ се јавља у три основна облика испољавања. То су:

- 1) право пасивно подмићивање,
- 2) неправо пасивно подмићивање и
- 3) накнадно подмићивање.²⁰

Право пасивно подмићивање постоји када службено, страном службено или одговорно лице непосредно или посредно захтева или прими поклон или другу корист или прими обећање поклона или друге користи да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши незакониту службену радњу – службену радњу коју не би смело извршити или да не изврши службену радњу коју би морало извршити.

Радња извршења се састоји из три алтернативно предвиђене делатности. То су:

- 1) захтевање,
- 2) примање и
- 3) примање обећања.

Битно је да се ове радње предузимају на два начина:

- а) непосредно (директно) и
- б) посредно (индиректно).

¹⁸ Д. Јовашевић, „Улога Европске уније у борби против корупције“, *Право и правда*, Сарајево, бр. 1–2/2009, стр. 33–58.

¹⁹ Д. Јовашевић, „Корупција у међународном и упоредном кривичном праву“, *Гласник АК Војводине*, Нови Сад, бр. 3/2011, стр. 111–151.

²⁰ Више: Д. Јовашевић, *Кривична дела корупције*, Београд, 2009.

Захтевање је тражење, јасно и недвосмислено исказивање жеље за поклоном или користи. То се може учинити вербално (усмено или писмено), симболима, знацима, алузијама, покретима руке.

Примање је узимање поклона или користи, физички, фактички.

Примање обећања поклона или користи је саглашавање, изражавање жеље за остварење понуде другог лица о давању поклона или користи.

За постојање дела је потребно да се радња извршења у било ком облику предузима од одређеног лица у вези са извршењем незаконите службене радње, дакле радње која се не би смела извршити, односно неизвршењем службене радње која би се морала извршити. Кривично дело је свршено тражењем или примањем поклона или друге користи или њиховог обећања да они следе.

Неправо пасивно подмиђивање постоји када службено, страни службено или одговорно лице непосредно или посредно захтева или прими поклон или другу корист или прими обећање поклона или друге користи да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју би морало извршити или да не изврши службену радњу коју не би смело да изврши.

И ово се дело предузима истим радњама извршења као и претходно дело – непосредним или посредним захтевањем или примањем поклона или друге користи или примањем обећања поклона или друге користи, али са циљем извршења законите службене радње јер се делатност службеног лица креће у границама службеног овлашћења, тако да нема повреде службене дужности у смислу кршења законитости.

Накнадно подмиђивање²¹ постоји када службено, страни службено или одговорно лице захтева или прими поклон или другу корист после извршења службене радње коју није смело да врши, односно коју је било дужно да изврши или после неизвршења радње која се морала извршити, односно која се није смела извршити.

Радња извршења код овог дела је:

- 1) захтевање и
- 2) примање поклона или друге користи, али тек пошто је извршена незаконита или законита службена радња.

Дакле, овде учинилац предузима или пропушта одређене службене радње, па тек онда накнадно, после њих, али у вези са њима предузима радњу овог кривичног дела – захтевање или примање поклона или друге користи.

За први облик дела прописана је казна затвора од две до дванаест година, за други облик дела – казна затвора од две до осам година, а за трећи облик дела – казна затвора од три месеца до три године.

Примљени поклон и имовинска корист стечена примањем мита се обавезно одузимају применом мере безбедности одузимање предмета.

²¹ Када учинилац – лекар специјалиста анестезиолог у установи здравствене заштите ГАК Народни фронт након извршене лекарске интервенције захтева и прими новац од оштећеног у износу од 150 Евра, тако што је након пружања здравствене услуге давања епидуралне анестезије пацијенткињи, а након обављеног порођаја захтевао од супруге породиље за обављене здравствене услуге наведени износ, иако је пацијенткиња за наведену услугу пре порођаја платила 4.500 динара према важећем ценовнику за ванстандардне услуге болнице, правно је ирелевантно што је тај новац сматрао знаком зашвалности и као такав га примио (пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 3891/2011).

Тежи облик дела²² постоји када је извршено право или неправо пасивно подмићивање у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка и изрицањем или извршењем кривичне санкције. Овде се, дакле, ради о посебној врсти службеног лица које се може појавити као учинилац кривичног дела и у вези са посебном врстом службене дужности.

За ово је дело прописана казна затвора од три до петнаест година.

Давање мита

Појам и елементи дела

У члану 368. КЗ је предвиђено корупцијско кривично дело које не врши службено (домаће или страном) или одговорно лице. Оно носи назив: „Давање мита“²³. Дело се састоји у чињењу, нуђењу или обећању поклоне или друге користи службеном, страном службеном, одговорном или другом лицу у установи или другом субјекту који не обавља привредну делатност да службено лице у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши, односно да изврши службену радњу коју би морало да изврши или не изврши службену радњу коју не би смело да изврши или у посредовању при оваквом подмићивању службеног, страног службеног или одговорног лица.²⁴ Ово дело се у правној теорији назива активно подмићивање.

Објект заштите је законито, ефикасно и квалитетно обављање службене дужности, а објект напада су: поклон или друга корист (имовинског или неимовинског карактера).

Извршилац овог корупцијског дела може да буде свако лице, а не службено или одговорно лице.

У погледу кривице потребан је умишљај.

Облици дела

И давање мита се јавља у три основна облика испољавања. То су:

- 1) право активно подмићивање,
- 2) неправо активно подмићивање и
- 3) посредовање у подмићивању.²⁵

Право активно подмићивање је чињење, нуђење или обећање поклоне или друге користи службеном, страном службеном, одговорном или другом лицу у установи или другом субјекту који не обавља привредну делатност да службено лице у оквиру службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело да изврши или да не изврши службену радњу коју би морало да изврши. Овде се ради о подмићивању, давању мита ради извршења незаконите радње.

²² М. Симовић, Д. Јовашевић, Лексикон кривичног права Босне и Херцеговине, Сарајево, 2018, стр. 672-674.

²³ Б. Петровић, Д. Јовашевић, Кривично (казнено) право, Посебни дио, *op. cit.*, стр. 98-100.

²⁴ Више: Д. Јовашевић, *Кривична дела корупције*, Београд, 2009.

²⁵ Д. Јовашевић, „Сузбијање корупције у Србији – законска решења и казнена политика“, *Годишњак Универзитета Edisons*, Нови Сад, бр. 1/2010, стр. 71-111.

Радња извршења се састоји из више алтернативно предвиђених делатности. То су:

1) чињење – давање или предаја, непосредно или посредно, у државину другог лица поклона или друге користи,

2) нуђење – покушај давања поклона или друге користи, делатност физичког, фактичког карактера из које се јасно манифестује воља да се поклон или друга корист предају и

3) обећање – јасно изражавање жеље да поклон следи, што се може учинити речима, симболима, знацима, гестовима, мимиком и сл.²⁶

Дело постоји и када је поклон дат или обећан на иницијативу или захтев домаћег или страног службеног, одговорног или другог лица. Дело је свршено чињењем, нуђењем или обећањем поклона или друге користи у вези са извршењем незаконите службене радње без обзира да ли је таква радња уопште и извршена или не.

Неправо активно подмићивање је чињење, нуђење или обећање поклона или друге користи домаћем, страном службеном, одговорном или другом лицу у установи или другом субјекту који не обавља привредну делатност да службено лице у оквиру службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службену радњу коју би морало да изврши или да не изврши службену радњу коју не би смело да изврши. Ово је подмићивање на извршење законите радње. У свему осталом је ово дело слично претходном облику.

Посредовање у подмићивању је предузимање делатности којима се подстиче, доприноси или помаже другом лицу да учини, понуди или обећа поклон или другу корист домаћем, страном службеном, одговорном или другом лицу у установи или другом субјекту који не обавља привредну делатност да оно у границама свог овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши незакониту или закониту службену радњу.

Овде се ради о подстрекавању и помагању као облицима саучесништва који су добили карактер самосталне радње извршења. Дакле, овде се не кажњава лице које даје поклон или другу корист, већ лице (посредник) које то различитим делатностима подстиче, омогућава или олакшава.²⁷

За први облик дела је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, а за други и трећи облик казна затвора до три године. Но, поред казне, учиниоцу дела се обавезно изриче и мера безбедности одузимање предмета – поклона и друге имовинске користи.

Лакши облик дела за који закон предвиђа могућност потпуно ослобођења од казне постоји ако је давалац поклона пријавио дело пре него што је сазнао да је оно откривено.

²⁶ Окривљени је извршио кривично дело давања мита када је службеном лицу које одлучује о његовим правима дао новац и поред тога што од службеног лица није заузврат тражио ништа (пресуда Окружног суда у Београду Кж. 2216/2004); Радња нуђења поклона мора да буде јасна и да на несумњив начин показује вољу окривљеног, тј. његово хтење да нуди поклон службеном лицу како би оно за то извршило неку службену радњу – закониту или незакониту. У конкретном случају окривљени је приликом предаје теста понудио службеном лицу новчаницу коју је држао савијену у малу коцкицу у десној руци, док је у левој руци држао тест обраћајући му се речима: може ли ово да се призна, мислећи да му овај као члан комисије попуни одговоре на постављена питања (пресуда Апелационог суда у Нишу Кж. 1137/2012).

²⁷ Д. Јовашевић, „Кривична одговорност за примање и давање мита“, *Ревиија за криминологију и кривично право*, Београд, бр. 2–3/2011, стр. 357–372.

Закључак

Различити облици и видови испољавања у свакодневном животу злоупотребе службеног положаја или јавних овлашћења од стране носилаца тих овлашћења представљају стару појаву која је присутна од настанка државе-друштва. Управо у оквиру службених кривичних дела се јављају и кривична дела корупције – као давање или примање мита, односно посредовање у подмићивању.

На овај начин се угрожава законито, благовремено, квалитетно и ефикасно функционисање државе и њених органа, а с друге стране ствара се неповерење код грађана у правни поредак и јавну власт, односно владавину права и правну државу. И коначно, на овај начин неодговорни носиоци јавних овлашћења за себе или друго физичко или правно лице прибављају имовинску или другу корист или теже повређују права других лица.

Управо у циљу сузбијања и спречавања различитих облика испољавања корупције у јавним службама све државе, па тако и Република Србија, поред широке лепезе превентивних мера, у оквиру кривичног законодавства познаје и посебна кривична дела корупције: а) злоупотребу службеног положаја, б) примање мита и в) давање мита, те систем кривичних санкција за њихове учиниоце. У супротстављању овом облику криминалитета у последње време су формиран специјализовани органи полиције, јавно тужилаштво и суд који поступају у складу са Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције.

Литература

- [1] Јовашевић, Д., Коментар Закона о привредним преступима, Београд, 2001.
- [2] Јовашевић, Д., Кривична дела корупције, Београд, 2009.
- [3] Јовашевић, Д., „Улога Европске уније у борби против корупције“, *Право и правда*, Сарајево, бр. 1–2/2009.
- [4] Јовашевић, Д., „Сузбијање корупције у Србији – законска решења и казнена политика“, *Годишњак Универзитета Edicons*, Нови Сад, бр. 1/2010.
- [5] Јовашевић, Д., „Корупција у међународном и упоредном кривичном праву“, *Гласник АК Војводине*, Нови Сад, бр. 3/2011.
- [6] Јовашевић, Д., Лексикон кривичног права, Београд, 2011.
- [7] Јовашевић, Д., Практикум за кривично право, Посебни део, Ниш, 2014.
- [8] Јовашевић, Д., Кривично право, Посебни део, Београд, 2017.
- [9] Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Икановић, В., Кривично право Републике Српске, Посебни део, Бања Лука, 2017.
- [10] Јовашевић, Д., Кривично право, Општи део, Београд, 2018.
- [11] Јовашевић, Д., Митровић, Љ., Икановић, В., Коментар Кривичног законика Републике Српске, Бања Лука, 2018.
- [12] Петровић, Б., Јовашевић, Д., Кривично (казнено) право, Посебни део, Сарајево, 2005.
- [13] Петровић, Б., Јовашевић, Д., Ферхатовић, А., Кривично право 2, Сарајево, 2016.
- [14] Симић, И., Трешњев, А., Кривични законик са краћим коментаром, Београд, 2010.
- [15] Симоновић, М., Јовашевић, Д., Лексикон кривичног права Босне и Херцеговине, Сарајево, 2018.
- [16] „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.
- [17] „Службени гласник РС“, бр. 94/2016.